

Починаючи з 1992 р. спільна Українсько-Німецька експедиція провадить планомірні розкопки на території Лівобережного Лісостепу. Об'єктом дослідження стало унікальне Більське городище, загальна довжина оборонних споруд якого понад 34 км. Експедиція провадить розкопки зольників, інтенсивні розвідкові роботи, досліджує курганні могильники, розширює існуючі уявлення про характер заселеності Великого городища та його округи. Уточнюється план та топографія усього Великого городища та менших, що входять до його складу.

Доброю традицією стало оперативне видання звітів про роботу експедиції⁴.

Загалом кількість праць, де висвітлюються спільні дослідження археологів України та Німеччини, налічує кілька десятків.

Помітною подією в археології стало видання словника археологічних термінів п'ятьма мовами — українською, російською, білоруською, німецькою та англійською (автори Р. Ролле та П. П. Толочко)⁵.

Спільна робота археологів України та Німеччини триває. Побажаємо їм нових відкриттів!

С. В. Черненко

Примітки

¹ Starigard/Oldenburg. Ein slawischer Herrschevsitz des frühen Mittelalters in Ostholstein. Neumünster.—1991.

² Алексеев А. А., Мурзин В. Ю., Ролле Р. Чертомлык. Скифский царский курган IV в. до н. э.— К., 1991.— 410 с.; Rolle Renate, Murzin Vjatčeslav Yu., Alekseen Andrey Jr. Königskurgan Čertomlyk.— Hamburger Forchuugen zur Archeologic Br. 1, 1997.

³ Gold der Steppe Archäologie der Ukraine.—Schleswig, 1991.— 439 s.; Золото Степу. Археологія України / Авт. і упоряд. П. П. Толочко, В. Ю. Мурзін.— Шлезвіг, 1991.— 440 с.

⁴ Мурзин В. Ю., Ролле Р., Херц В., Махортых С. В., Черненко Е. В. Исследования совместной Украинско-Немецкой археологической экспедиции 1996 г.— К., 1997.— 23 с.; Мурзин В. Ю., Ролле Р., Херц В., Махортых С. В., Белозор В. В. Исследования совместной Украинско-Немецкой экспедиции в 1997 г.— К., 1997.— 22 с.

⁵ Rolle Renate, Toločko Petro in Zusammenarbeit mit Nadežda Gavriljuk und Nina Schleip-Andraschko.—Archäologisches Wörterbuch Deutsch-Russisch-Ukrainisch-Weißrussisch-Englisch-Lit.— 1998.

Одержано 27.04.99

СПІЛЬНА УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА ВИСТАВКА В КРАКІВСЬКОМУ АРХЕОЛОГІЧНОМУ МУЗЕЇ

12 березня 1999 р. в найстарішому археологічному музеї Польщі — Краківському — в урочистій обстановці відкрилась виставка «Тутанхамон українських степів», присвячена матеріалам, виявленим на території України в усипальниці скифської знаті — Великому Рижанівському кургані.

Відкриття даної виставки було одним з підсумків виконання міжнародної Українсько-Польської науково-дослідницької програми, над якою протягом кількох років працювали представники Інституту археології НАН України, Інституту археології Ягелонського університету за участю Краківського археологічного музею. Вказана програма передбачала: археологічне вивчення Великого Рижанівського кургану та його оточення зусиллями спільної Українсько-Польської археологічної експедиції (керівники — С. А. Скорий та Я. Хохоровські); відновлення зовнішнього вигляду згаданої поховальної пам'ятки (тобто повторне зведення за допомогою механізмів насипу) з метою збереження історичного ландшафту межиріччя Гнилого та Гірського Тікича, де розташовувався курган; ознайомлення широкій громадськості з результатами розкопок українських та польських археологів шляхом проведення спеціальної виставки; монографічне видання матеріалів Великого Рижанівського кургану.

Необхідно коротко нагадати, що вперше роботи на кургані у с. Рижанівка Звенигородського р-ну Черкаської області провадилися ще у 80-х рр. ХІХ ст. і пов'язані з іменами польських дослідників

© Д. Н. КОЗАК, С. А. СКОРИЙ, 1999

«Археологія», № 3, 1999 р.

139

Рис. 1. Директор Інституту археології Ягелонського університету доктор Я. Хохоровські розміщує оригінальні знахідки в моделі центральної могили Великого Рижанівського кургану.

Ю. Талько-Гринцевича (пізніше професора антропології Ягелонського університету), Г. Оссовського, геолога і археолога, представника Академії мистецтв у Кракові, а також Д. Самоквасова — відомого російського археолога, члена імператорської Археологічної комісії. 1887 р. Г. Оссовський дослідив бокову непограбовану могилу, що містила рештки молодої знатної скіф'янки, ймовірно жриці, які супроводжувалися численними речами, в тому числі виконаними з золота і срібла. Тепер ці знахідки складають одну з найцінніших колекцій Краківського археологічного музею.

Створена 1995 р. Українсько-Польська археологічна експедиція за чотири польових сезони

(1995—1998 рр.) провела повне дослідження Великого Рижанівського кургану, в якому виявила та розкопала ще одну, центральну могилу, де був похований, очевидно, один з провінційних вождів північнопричорноморської Скіфії. На щастя, як і бокове поховання, центральна могила виявилась непограбованою. Попередньо її можна датувати першою чвертю III ст. до н. е.

Таким чином, Великий Рижанівський курган певною мірою є унікальною поховальною пам'яткою, майже єдиним цілком збереженим курганом скіфської аристократії з числа розкопаних дослідниками за останні більш ніж сто років. Ця обставина робить його особливо цінним джерелом для вивчення різних аспектів скіфської історії пізнього періоду.

Проведенню археологічної виставки в Кракові передувала велика, різноманітна та копітка робота. Це стосується, в першу чергу, реставрації численних знахідок, більшість з яких були пошкоджені. Реставрацію частини виробів виконали українські фахівці, співробітники Інституту археології НАН України Д. Недопако, М. Горнікова (бронзові казани, вістря стріл), А. Шиянова (античні амфори), а також співробітник Музею декоративного мистецтва при Києво-Печерській лаврі Т. Бабенко (рештки унікальної тканини, знайдені в одному з казанів). Необхідно згадати і ювеліра В. Вікнча, художника-кераміста А. Бойко, які відновили посудину для пиття — ритон за графічною реконструкцією, запропонованою С. Скорим та Я. Хохоровські.

Однак більшість знахідок (насамперед, предмети з бронзи, заліза, коштовних металів) приводила у належний експозиційний стан група реставраторів Краківського археологічного музею на чолі з відомим фахівцем доктором Е. Носек. Особливо трудомістким виявився процес відновлення бронзових посудин: етруської сітули і лутерія, які були знайдені в дуже поганому стані.

Сценарій виставки (автори Я. Хохоровські, С. Скорий, Я. Ридзевські) передбачав декілька рівнів подання інформації. У першому виставковому залі на стендах і у вітринах наводилися короткі відомості про скіфи, основні події скіфської історії, історії дослідження Великого Рижанівського кургану. Тут можна було побачити портрети Ю. Талько-Гринцевича, Г. Оссовського, Д. Самоквасова, оригінальні документи, що стосуються їх робіт у Рижанівці, перші наукові праці, присвячені цій пам'ятці. На великих якісно виконаних кольорових фотопаншетах відображено хід розкопок пам'ятки Українсько-Польською експедицією у 1995—1998 рр., а також у двох вітринах представлено наукові журнали з попередніми публікаціями, зразки різноманітної друкованої продукції, що інформувала у свій час широку громадськість про відкриття в Великому Рижанівському кургані. Основну частину площі другого виставкового залу займали майстерно виконані моделі центральної та бокової могил кургану, з розміщеними в кожній з них людськими кістками, кістками тварин, численними оригінальними речами, що супроводжували знатних скіфів, а також пластикові копії золотих та срібних предметів. Іншими словами, автори сценарію виставки, дослідники кургану прагнули створити для відвідувачів ту атмосферу, імітувати ту ситуацію, з якою вони зіткнулися під час розкопок скіфських гробниць. З метою посилення «ефекту присутності» одна зі стін залу була декорована під центральний профіль кургану (в натуральну величину) з показом структури насипу, глиняних викидів центральної могили, а на іншій — представлено панно з досить реалістичним зображенням мальовничої ділянки Українського Лісоstepу в районі Великого Рижанівського кургану. Вказані декоративні роботи виконані колективом художників Краківського археологічного музею під керівництвом В. Савича. В цьому ж залі, у трьох спеціальних вітринах, представлено на манекенах модельні реконструкції парадного одягу молодої скіф'янки з бокового поховання (автор реконструкції Л. Ключок, доповнення — С. Скорого, Я. Хохоровські), костюм знатного скіфа, а також парадний жіночий головний убір з центральної могили (автори реконструкції Я. Хохоровські, С. Скорий). Особливо ефектно виглядає жіноче вбрання, прикрашене численними золотими аплікаціями. Виконання вказаного одягу здійснено художником музею М. Савич. У цих же вітринах виставлено оригінальні предмети з золота та срібла.

До відкриття виставки Краківський археологічний музей опублікував на польській та англій-

Рис. 2. На відкритті виставки: (зліва направо) заст. директора Інституту археології НАНУ, д. і. н. Д. Козак, керівник міжнародної експедиції (з українського боку) д. і. н. С. Скорий, президент Промислово-торговельного банку в Кракові пані Х. Перонкевич, директор Інституту археології НАНУ, академік НАН України П. Толочко.

ській мовах яскраво оформлений путівник (автори Я. Хохоровські, С. Скорий, Я. Ридзевські), що надає основну інформацію про Великий Рижанівський курган та присвячену йому виставку.

На урочистому відкритті виставки були присутні близько 600 чоловік, в тому числі — представники владних структур Кракова (воєвода, маршалок), фінансово-промислової еліти (президент Промислово-торговельного банку, головного спонсора виставки), наукової, художньої інтелігенції. У числі почесних гостей був генеральний консул України в Кракові З. Куравський.

Інститут археології НАН України представляли директор, академік П. Толочко, заст. директора д. і. н. Д. Козак, завідувач відділу скіфо-сарматської археології д. і. н. В. Мурзін, провідний науковий співробітник, керівник Українсько-Польської експедиції (з українського боку) д. і. н. С. Скорий.

Відвідали виставку і спеціалісти інших археологічних центрів України: старший науковий співробітник Археологічної інспекції відділу культури Черкаської облдержадміністрації, учасник Українсько-Польської експедиції В. Григор'єв, директор Одеського археологічного музею к. і. н. В. Ванчугов, його заступник к. і. н. С. Охотников, співробітник цього музею Є. Редіна, а також гості з Німеччини — професор Гамбурзького університету Р. Ролле і Росії — науковий співробітник дирекції Державного Ермітажу к. і. н. В. Зуєв.

У ряді виступів на відкритті виставки — академіка П. Толочка, директора Краківського музею, доктора Я. Ридзевські, президента промислово-торговельного банку Х. Перонкевич та інших — прозвучала думка про необхідність розвитку співробітництва українських та польських вчених в області гуманітарних наук і археології зокрема, створення та реалізації сумісних науково-дослідних проєктів, які, як свідчать підсумки робіт в Рижанівці, досить перспективні.

Протягом кількох днів біля входу до Краківського археологічного музею ми спостерігали довгі черги, які свідчать про великий інтерес поляків до стародавньої історії нашої країни.

Д. Н. Козак, С. А. Скорий

Примітки

¹ Попередню публікацію матеріалів центральної могили Великого Рижанівського кургану див.: *Chochorowski J., Skoryj S., Grigor'ev V., Rydzewski J. Centralny pochówek Wielkiego Kurganu Ryzanowskiego // Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego. — 1997. — Т. XVIII. — С. 77—92; Скорий С. А., Хохоровські Я., Григор'єв В., Ридзевські Я. Центральна могила Великого Рижанівського кургану // Археологія. — 1999. — № 1. — С. 94—105.*

Одержано 08.06.99.